

Світова економіка і міжнародні відносини

УДК 339.727.22+311:339

Віблій Петро Іванович

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»*

Виблый Пётр Иванович

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов
Национальный университет «Львовская политехника»*

Viblyi Petro

*PhD, Associate Professor of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

Папірник Соломія Євгеніївна

*студентка кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»*

Папирнык Соломия Евгениевна

*студентка кафедры финансов
Национального университета «Львовская политехника»*

Papirnyk Solomiia

*Student of the Department of Finance
National University «Lviv Polytechnic»*

**АНАЛІЗ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ
АНАЛИЗ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ
УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ
ОПТИМИЗАЦИИ**

ANALYSIS OF FOREIGN INVESTMENTS IN THE ECONOMY OF UKRAINE: CURRENT SITUATION AND DIRECTIONS OF OPTIMIZATION

***Анотація.** У статті проведено детальний аналіз іноземних інвестицій в економіку України, зокрема в розрізі видів, рекомендованих методологією складання платіжного балансу – прямих, портфельних та інших інвестицій. Виокремлено основні характеристики кожного виду інвестицій та виділено найбільш бажану форму з огляду на поточну економічну ситуацію в країні. Досліджено динаміку загального обсягу вкладень нерезидентів в Україну з наголосом на основні кризові періоди як у світовій, так і вітчизняній економіці. Окрема увага приділена структурі вхідних інвестиційних потоків за ознакою країни надходження та співвідношенню вкладень з високо розвинутих країн і так званих офшорних зон. Розглянуто найбільш привабливі для нерезидентів галузі вітчизняного народного господарства, а також вплив розподілу загального обсягу інвестицій за видами економічної діяльності на позицію України в світовому економічному просторі. Окрему роль в даному дослідженні відведено аналізу позиції України в рейтингу "Doing Business", який складається Світовим Банком, характеризує простоту ведення бізнесу в тій чи іншій країні та є своєрідним орієнтиром для інвесторів. Проаналізовано основні досягнення України на шляху до зростання її інвестиційної привабливості та виділено невирішені досі проблеми. Наведено основні напрями для подальших структурних змін в контексті оптимізації інвестиційного клімату в Україні.*

***Ключові слова:** іноземні інвестиції, офшорні зони, "Doing Business", інвестиційний клімат.*

Аннотация. В статье проведен детальный анализ иностранных инвестиций в экономику Украины, в частности в разрезе видов, рекомендованных методологии составления платежного баланса - прямых, портфельных и прочих инвестиций. Представлены основные характеристики каждого вида инвестиций и выделено наиболее желаемую форму, учитывая текущую экономическую ситуацию в стране. Исследована динамика общего объема вложений нерезидентов в Украине с ударением на основные кризисные периоды как в мировой, так и отечественной экономике. Особое внимание уделено структуре входных инвестиционных потоков по признаку страны поступления и соотношению вложений с высоко развитых и так называемых оффшорных зон. Рассмотрены наиболее привлекательные для нерезидентов области отечественного народного хозяйства, а также влияние распределения общего объема инвестиций по видам экономической деятельности на позицию Украины в мировом экономическом пространстве. Отдельную роль в данном исследовании отведено анализу позиции Украины в рейтинге "Doing Business", который складывается Всемирным Банком, характеризует простоту ведения бизнеса в той или иной стране и является своеобразным ориентиром для инвесторов. Проанализированы основные достижения Украины на пути к росту ее инвестиционной привлекательности и выделены нерешенные до сих пор проблемы. Приведены основные направления для дальнейших структурных изменений в контексте оптимизации инвестиционного климата в Украине.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, оффшорные зоны, "Doing Business", инвестиционный климат.

Summary. The article provides a detailed analysis of foreign investment in the economy of Ukraine, in particular in terms of types recommended by the

methodology of the balance of payments - direct, portfolio and other investments. The main characteristics of each type of investment are highlighted and the most desirable form is highlighted given the current economic situation in the country. The dynamics of the total volume of investments of non-residents in Ukraine with an emphasis on the main crisis periods in both the world and domestic economy is studied. Particular attention is paid to the structure of incoming investment flows on the basis of the country of origin and the ratio of investments from highly developed countries and the so-called offshore zones. The most attractive sectors of the national economy for non-residents are named, and the impact of the distribution of total investments by types of economic activity on Ukraine's position in the world economic space is analyzed. A special role in this study is given to the analysis of Ukraine's position in the ranking of "Doing Business", which is compiled by the World Bank and is a kind of benchmark for investors. The main achievements of Ukraine on the way to the growth of its investment attractiveness are analyzed and the still unresolved problems are highlighted. The main directions for further structural changes in the context of optimizing the investment climate in Ukraine are presented.

Key words: *foreign investment, offshore zones, "Doing Business", investment climate.*

Вступ та постановка проблеми. З перших років незалежності в Україні сформувався курс на перехід до ефективної економіки ринкового типу, характерною ознакою якої є інтеграція в світовий економічний простір, налагодження взаємозв'язків з високо розвинутими країнами з метою переймання їхнього досвіду. Гострою проблемою української економіки виступає нестача власних фінансових ресурсів для її ефективного розвитку, саме тому все актуальнішим стає питання залучення в Україну іноземних

інвестицій, зокрема прямих, які є хорошою альтернативою нарощенню зовнішнього державного боргу. В цих умовах важливого значення набуває формування сприятливого інвестиційного клімату, який напряду впливає на інвестиційну привабливість країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, тема надходження іноземних інвестицій в економіку України користується широкою популярністю, зокрема з огляду на її важливість для подальшого ефективного розвитку країни на ринкових засадах. Дана проблема фігурує в працях таких вітчизняних науковців як Задоя А. О., Йосипенко О. А., Поліщук С. П. та інших [1; 2; 3]. Водночас при такому значному обсягу досліджень даної тематики деякі аспекти залишаються відкритими, зокрема напрями активізації іноземного інвестування в економіку України, необхідність здійснення подальших реформ задля оптимізації інвестиційного клімату тощо.

Метою даної роботи є детальний аналіз сучасного стану іноземного інвестування в економіку України та визначення необхідних напрямів його оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іноземні інвестиції – це вкладення грошових коштів нерезидентами у вітчизняну економіку з метою реалізації інвестиційного проекту та отримання на цій основі прибутку. Як відомо, важливим документом, який характеризує відносини між резидентами та нерезидентами, є платіжний баланс. Якщо ж говорити про інвестиційні потоки, то вони відображаються у фінансовому рахунку, причому активи – це відплив капіталу з України, натомість пасиви – приплив капіталу в Україну. Згідно з методикою платіжного балансу, інвестиції поділяються на 3 види, а саме: прямі, портфельні та інші. Кожен з представлених видів має свої особливості, переваги та недоліки. Так, прямі іноземні інвестиції в Україну –

це інвестиції, які здійснюються методом участі нерезидента в статутному капіталі вітчизняного підприємства. На їх основі формуються підприємства з іноземними інвестиціями, підставою для визнання яких є частка іноземного капіталу в розмірі не менше 10% від загального капіталу суб'єкта господарювання. Якщо ж частка іноземного вкладника є меншою, ніж 10%, то можемо говорити про портфельні іноземні інвестиції, за допомогою яких іноземні інвестори фактично формують свій портфель цінних паперів. Відповідно, основну частку портфельних інвестицій складають кошти від купівлі нерезидентами цінних паперів, які перебувають в обігу на території України, причому як пайових, так і боргових. Третій вид – інші інвестиції – створюються при залученні кредитних коштів з-за корону, а також включають всі інші інвестиції, які не ввійшли до перших двох видів [4].

Для більш прикладного аналізування наведемо динаміку обсягів іноземних інвестицій в економіку України, зокрема в розрізі наведених видів, на рисунку 1.

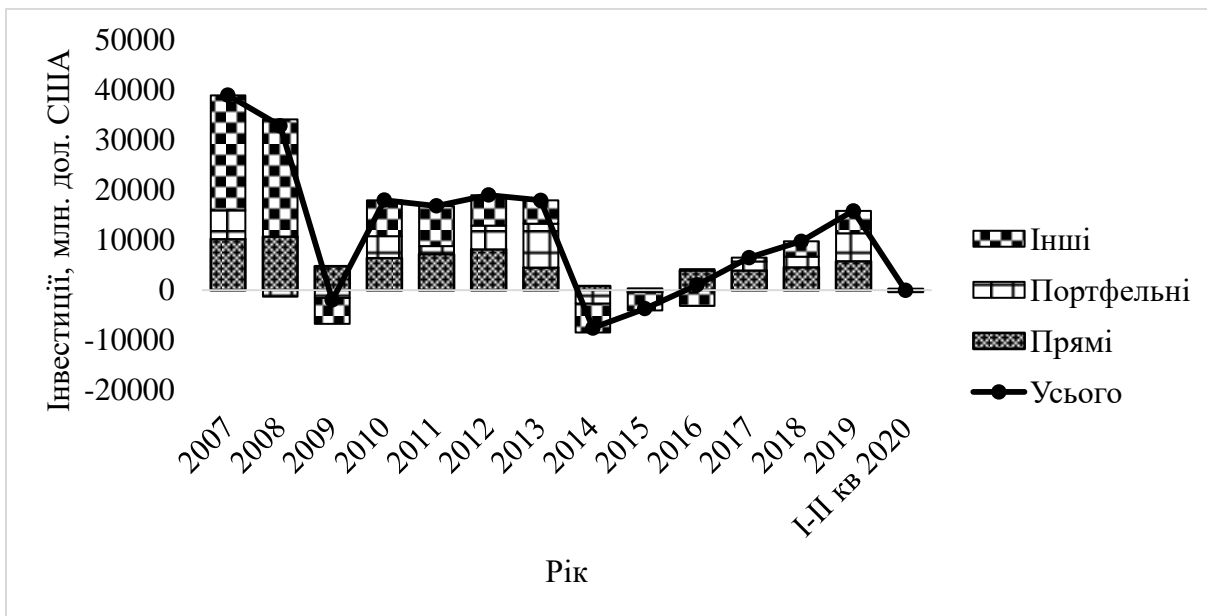

Рис. 1. Динаміка обсягів іноземних інвестицій в економіку України впродовж 2007 – червня 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [5]

Перше, що можна зауважити з наведеного рисунка – це відсутність чіткої динаміки щодо зростання чи спадання обсягів іноземних інвестицій. До того ж, неоднорідною є їх структура в різні роки. Якщо в 2007 – 2008 роках значно превалювала частка інших інвестицій, то в наступних періодах спостерігається перерозподіл часток, в тому числі за рахунок зменшення загального обсягу інвестицій. Цікаво, що в перших двох досліджуваних періодах обсяг іноземних інвестицій є найбільшим, хоча забезпечено це в основному нарощенням саме інших інвестицій. Помітно на обсягах інвестицій відображаються кризові періоди. Перший з них – це глобальна фінансово – економічна криза 2008 – 2009 років, внаслідок якої світ вступив в своєрідний стан рецесії. Відповідно, кожна країна зосереджувалася, перш за все, на відновленні внутрішньої економічної діяльності, віддаючи цьому завданню перевагу над здійсненням вкладень в економіки інших країн. Другий кризовий період для України – це 2014 рік, коли у зв'язку з невизначеною політичною ситуацією, економічним спадом та війною на сході країни її інвестиційна привабливість зазнала суттєвого зниження. Таким чином, іноземні інвестори не ризикували вкладати свої кошти в країну з невизначеною економічною та політичною ситуацією. Після такого падіння 2014 – 2015 років можна побачити поступове відновлення обсягів вкладень коштів нерезидентів в українську економіку. Однак перервалося це зростання вже у поточному 2020 році через небачену досі економічну кризу, спричинену поширенням коронавірусної інфекції. Варто зазначити, що у піврічному вимірі обсяг іноземних інвестицій у 2020 році фактично є найменшим за останні роки. Показово, що в наведені кризові періоди швидкими темпами зменшуються портфельні та інші інвестиції, адже їх по суті найлегше вивести. Натомість прями іноземні інвестиції є дещо менш чутливими до кризових ситуацій, що зумовлено їхньою порівняно незначною

гнучкістю. Прямі інвестори, які вклали кошти в статутний капітал суб'єктів господарювання на території України не мають змоги за першої необхідності вивести вкладені фінансові ресурси, тим паче при негативному розвитку подій в середині країни [3].

Доцільним є також детальніший аналіз структури іноземних інвестицій. Загалом для України найбільш ефективними та бажаними можна назвати прямі іноземні інвестиції, адже саме вони сприяють залученню новітніх технологій з високорозвинених країн, створенню нових робочих місць, зацікавленості інвестора в ефективному розвитку як конкретного суб'єкта підприємництва, так і вітчизняної економіки загалом. Тому відсутність постійно зростаючої динаміки цього виду інвестицій варто вважати негативним явищем. Основу портфельних іноземних інвестицій складають вкладення нерезидентів в боргові цінні папери сектору загального державного управління України. До прикладу, порівняно значні обсяги портфельних інвестицій в 2013 році забезпечені вкладенням іноземців в українські єврооблігації. Натомість в 2019 році більш популярним серед нерезидентів став такий борговий інструмент як облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Зокрема, цього року нерезиденти збільшили свій портфель ОВДП у 18,5 разів. Однак з початку 2020 року вони вивели кожен третю гривню, вкладену в ОВДП [6]. Основні чинники, які цьому посприяли – невизначеність щодо термінів пандемії та зменшення дохідності українських ОВДП в рамках проведення стимулюючої монетарної політики Національним банком України. Недоліком портфельних інвестицій виступає в першу чергу відсутність спрямування отриманих коштів в реальний сектор економіки, адже вони спрямовуються на покриття дефіциту державного бюджету та погашення раніше сформованих зобов'язань перед нерезидентами. Окрім того, залучення портфельних інвестицій одночасно

створює витрати на обслуговування державних цінних паперів [1]. Подібною є ситуація і з іншими інвестиціями, які також формуються за рахунок отриманих кредитних коштів, але вже без участі боргових цінних паперів і використовуються в більшості на споживчі цілі, а не стратегічний розвиток України.

З огляду на вищесказане, найбільш доцільним є нарощення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Відповідно, варто більш детально ознайомитися зі сучасним станом цього виду інвестицій, зокрема в регіональному розрізі. Саме тому дослідимо структуру прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами їх надходження (див. рис. 2).

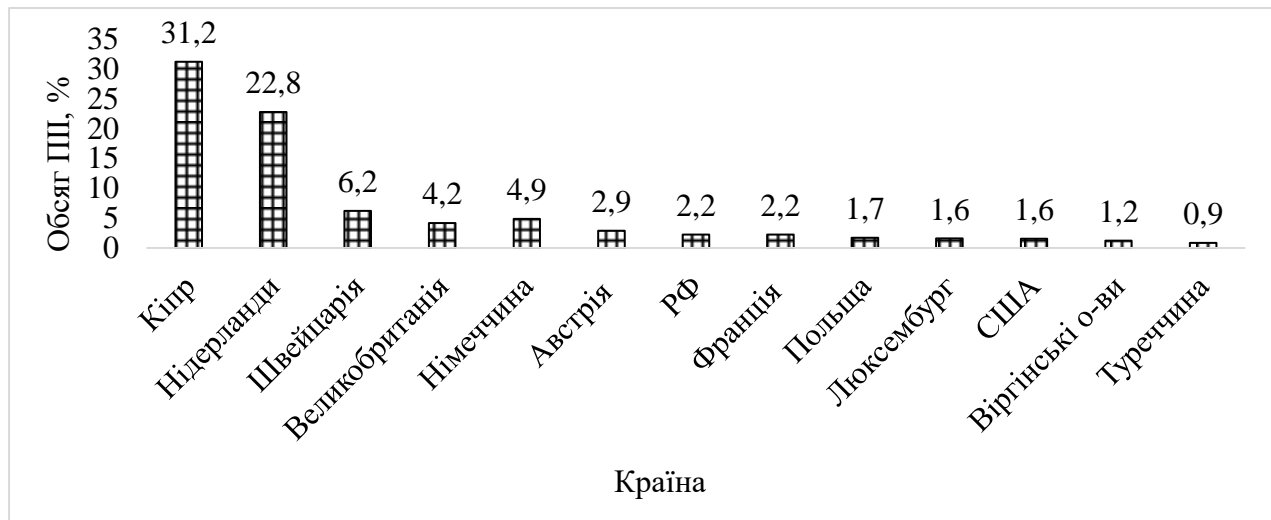

Рис. 2. Розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами надходження у 2019 році

Джерело: побудовано авторами за даними [5]

З рисунка 2 чітко видно, що за географічною ознакою структура ПІІ в Україну є не надто диверсифікована, а найбільшими інвесторами у вітчизняну економіку є країни Європейського Союзу. Близько половини загального обсягу інвестицій припадає лише на дві країни – Кіпр та Нідерланди. Цікаво, що саме ці країни є основними офшорними зонами, тобто країнами, в яких

рівень податкових ставок є доволі низьким, або ж взагалі нульовим, а прості вимоги ліцензування й регулювання іноземних компаній поєднуються зі забезпечення ефективного режиму фінансової секретності. Таким чином, значні обсяги інвестицій з даних країн на практиці фактично спотворюють реальну картину іноземного інвестування, тим самим витісняючи з української економіки капітал розвинених країн, які є технологічними лідерами, інвестиції з яких є насправді важливими для України (Німеччина, США, Франція, Японія). Водночас прямі іноземні інвестиції з України характеризується тим, що більше 94% від загального обсягу спрямовуються в одну країну – Кіпр. На основі цього можемо говорити про поширеність в українських реаліях процесу спрямування резидентами за кордон коштів, які потім повертаються в країну у вигляді прямих інвестицій, а зазначені офшорні зони виступають «транзитними» країнами [7]. Якщо ж не брати до уваги інвестиції з офшорних зон, то обсяг ПІІ в економіку України є насправді незначним.

Окрім регіонального розрізу, вартим уваги є також аналіз структури прямого іноземного інвестування за галузевим принципом для визначення галузей національного господарства, які є найбільш привабливими в інвестиційному аспекті. З цією метою наведемо наступний рисунок 3.

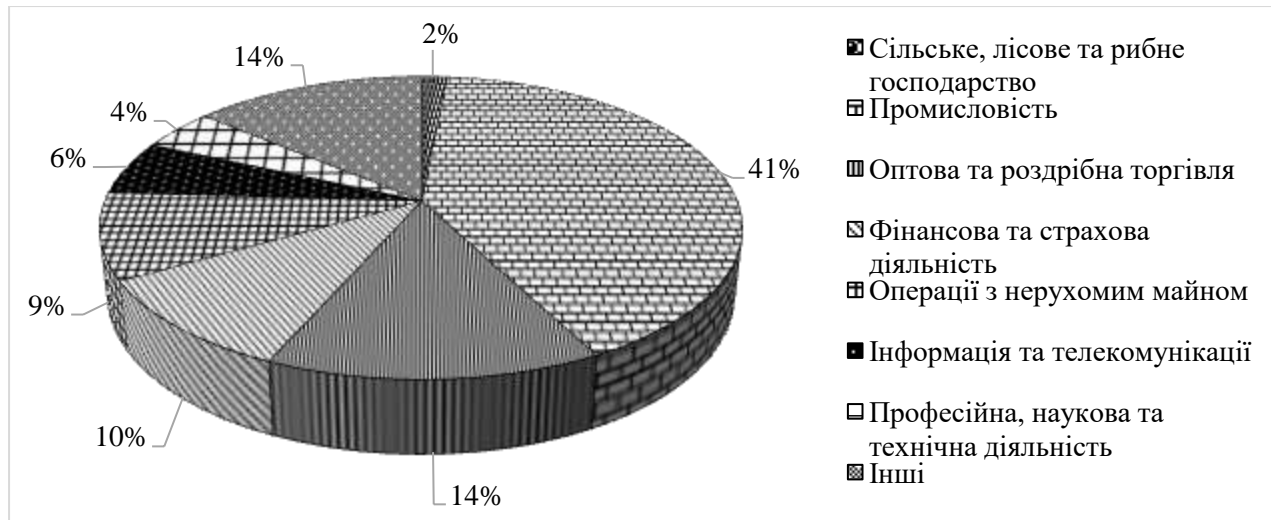

Рис. 3. Структура прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності за 2019 рік

Джерело: побудовано авторами за даними [5]

Отож найпопулярнішою галуззю української економіки серед іноземних інвесторів є промисловість, зокрема переробна. На другому місці за інвестиційною привабливістю – оптова та роздрібна торгівля, на третьому – фінансова та страхова діяльність. Ще 9% від загального обсягу інвестицій – це вкладення нерезидентів в операції з нерухомим майном. Трохи меншою популярністю користується інформація та телекомунікації, а також наукова, професійна і технічна діяльність. На основі цього можемо говорити, що в основному іноземні інвестиції спрямовуються в галузі, які забезпечують швидку окупність витрат, невисокі комерційні ризики і при цьому не вимагають довгострокових капіталовкладень та освоєння нових технологій [8]. Таким чином, варто звертати увагу не лише на кількісні, але й якісні аспекти інвестування. Звісно ж, наявні традиційні інвестиції є позитивним для України явищем. Однак вони не сприяють значному зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовій арені з огляду на малу додану вартість, створену в країні, а навпаки закріплюють за Україною

роль сировинної держави. Натомість для ефективного розвитку та високої конкурентної позиції на світовому ринку необхідно нарощувати обсяги високотехнологічних та наукоємних виробництв зі значною часткою доданої вартості.

Для того, щоб залучити інвесторів, які б реально могли вплинути на економіку України, необхідно перш за все адаптувати місцеві умови до тих, що діють у високорозвинених країнах. Адже в країну, де існують значні ризики капіталовкладень, а влада не робить значних кроків для покращення інвестиційного клімату, жоден нормальний інвестор не буде вкладати своїх коштів в значних обсягах. Варто розуміти, що оцінку інвестиційної привабливості тої чи іншої країни роблять спеціальні агентства і на основі цього публікують відповідні рейтинги, які стануть в пригоді інвесторам. Однією з таких структур є Світовий Банк, який, окрім інших важливих в глобальному вимірі видів діяльності, укладає на основі річних даних рейтинг країн за індексом легкості ведення бізнесу. Даний рейтинг має назву "Doing Business". Він фактично виконує подвійну роль: є сигналом для інвестора щодо доцільності вкладення коштів в ту чи іншу країну, а також виступає своєрідним орієнтиром для Уряду на шляху покращення інвестиційного клімату в країні. Оцінюється показник по 12 сферах та охоплює найважливіші аспекти в інвестиційному середовищі країни. Для наочності наведемо динаміку місця України в рейтингу з 2012 року (рис. 4).

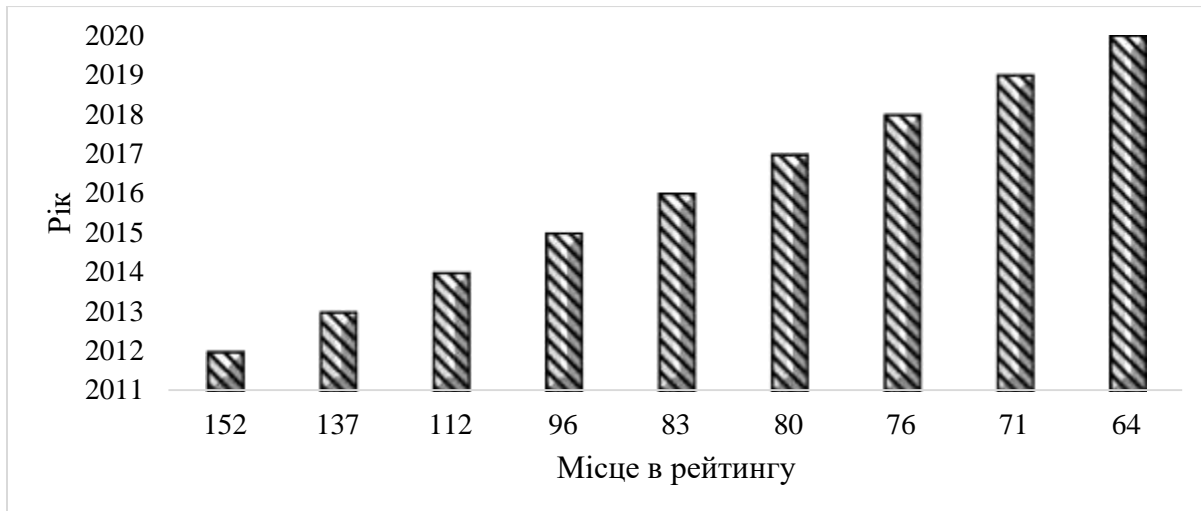

Рис. 4. Динаміка місця України в рейтингу “Doing Business” впродовж 2012 – 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [9]

Отож позиція України в рейтингу щороку зміцнюється, що безсумнівно є позитивним явищем як для іноземних та вітчизняних інвесторів, так і для економіки України загалом. Якщо в 2012 році Україна займала 152 місце зі 190 країн світу, то в поточному 2020 році вона вже піднялася на 64 позицію. Посприяла цьому реалізація низки реформ, в тому числі у межах співпраці з Міжнародним валютним фондом. Основними з них, які зокрема були проведені останнім часом, є посилення захисту міноритарних інвесторів, тобто таких, які не мають значної частки в управлінні об’єктом, за рахунок запровадження вимог більш докладного розкриття інформації про операції з зацікавленими сторонами, спрощення процесу отримання дозволів на будівництво, спрощення реєстрації власності. Водночас не було досягнуто значних зрушень в таких напрямках як оподаткування, спрощення реєстрації підприємств, отримання кредитів тощо. Позитивний вплив на позицію України чинять і позитивні зміни в інших країнах [10].

Однак в Україні на шляху до оптимізації інвестиційного клімату все ще залишаються важливі невирішені проблеми, на які влада не може вплинути

через свою непрофесійність, або ж просто не хоче цього робити через власну зацікавленість. Найбільш гостро постає недовіра інвесторів до вітчизняної судової влади, високий рівень корупції, нестабільна фінансова система та валюта, монополізація ринку та захоплення влади олігархами, а також незрозуміле та мінливе вітчизняне законодавство. Існують також такі відштовхуючі фактори для інвесторів, які не залежать від волі влади. Це, наприклад, воєнний конфлікт з Росією, який спричиняє політичну нестабільність в Україні.

Висновки та перспективи досліджень у даному напрямку.

Узагальнюючи отримані результати дослідження, можна зазначити, що інвестиційний клімат в Україні протягом останніх років поступово покращується за рахунок введення в дію низки реформ. Таким чином, Україна піднялася зі 152 місця в рейтингу у 2007 році на 64 позицію у поточному 2020 році. Однак існують чинники, які здатні нівелювати цей вплив. В першу чергу мова йде про кризові явища, вплив яких помітно відзначається на обсягах іноземних інвестицій. Саме це ми зараз спостерігаємо, адже внаслідок поширення пандемії в Україні спостерігається чистий відплив прямих іноземних інвестицій. До того ж, значна частина проблем в Україні залишається невирішеною, зокрема існування корупції, функціонування офшорних зон, на які припадає більше 50% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України, недосконалість судової системи та вітчизняного законодавства тощо. Тому для покращення інвестиційного клімату в країні, а відтак і її інвестиційної привабливості, необхідно зосередитися на таких основних напрямках оптимізації: нарощення прямих іноземних інвестицій в структурі загального обсягу інвестицій; залучення вкладень з високорозвинених країн з одночасним витісненням частки офшорних зон; збільшення обсягів іноземних інвестицій у

високотехнологічні та наукоємні галузі народного господарства, переорієнтація України з сировинної спеціалізації на виробництво товарів з високою доданою вартістю, адже наразі експорт високотехнологічної продукції України складає лише 7,2% промислового експорту країни [8]; продовження здійснення необхідних реформ для приваблення іноземних інвесторів та стимулювання вітчизняних вкладників капіталу. Таким чином можна досягнути значного вливання капіталу в економіку України, яке при цьому буде відзначатися і якісними характеристиками, спрямованими на стратегічний розвиток України.

Також, у свою чергу, подальше дослідження даної тематики є надзвичайно актуальним, особливо при сьогоdnішньому високому рівні невизначеності щодо термінів пандемії, а основний напрямок цих перспективних досліджень – це необхідність докорінної зміни схеми іноземного інвестування економіки України з метою збільшення частки надходжень з високо розвинутих країн та у високотехнологічні галузі народного господарства для переорієнтації України зі сировинної держави на країну зі значними інвестиційними можливостями.

Література

1. Задоя А. О. Портфельні інвестиції в Україну: шанси чи загрози? / А. О. Задоя // Академічний огляд : наук.- практ. журн. 2019. № 2. С. 81-90.
2. Йосипенко О. А. Вплив іноземних інвестицій на економічний розвиток України / О. А. Йосипенко // Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 5. С. 214-218.
3. Поліщук. С. П. Особливості іноземного інвестування в Україні в умовах економічної кризи / С. П. Поліщук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 7 (3). С. 25-28.

4. Офіційний сайт експертних оцінок співробітників Національного банку України. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/#arch>
5. Статистика Національного Банку України // Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external>
6. Вінокуров Я. Іноземці втрачають інтерес до українського держборгу: як на це відреагує гривня / Я. Вінокуров // Економічна правда : українське інтернет–видання. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/09/21/665314/>
7. Сардак С.Е. Ситнік А.І. Вплив офшорних зон на економіку держави (на прикладі України) / С. Е. Сардак, А. І. Ситнік // Науково-практичний журнал "Інфраструктура ринку". 2018. Вип. 25. С. 52-57.
8. Маркевич К. Хто і як інвестує в Україну? / К. Маркевич // Центр Разумкова : провідний недержавний аналітичний центр України. 2019. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaak-investuie-v-ukrainu>
9. Статистика Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України // Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=05376d6c-3772-4027-ac6f-73e33e2905a8&title=DoingBusiness2019>
10. Doing Business-2020. Завдяки чому Україна піднялася в рейтингу на 64 сходинку // Економічна правда : українське інтернет–видання. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>

References

1. Zadoja, A. O. (2019). "Portfolio investments in Ukraine: chances or threats? // Akademichnyj oghljad : naukovo- praktychnyj zhurnal. No. 2. PP. 81-90.

2. Josypenko, O. A. (2014). The impact of foreign investment on the economic development of Ukraine // *Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho universytetu*. No. 5. PP. 214-218.
3. Polishhuk, S. P. (2016). Features of foreign investment in Ukraine in the economic crisis // *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionaljnogho universytetu*. Vol. 7. No. 3. PP. 25-28.
4. The official site of expert assessments of employees of the National Bank of Ukraine (2020). [Online]. URL: <https://expla.bank.gov.ua/expla/#arch> (Accessed 09 November 2020)
5. The official site of the National Bank of Ukraine (2020), Statistics of the National Bank of Ukraine. [Online]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external> (Accessed 09 November 2020)
6. Vinokurov, Ya. (2020). Foreigners are losing interest in the Ukrainian national debt: how the hryvnia will react to it // *Ekonomichna pravda: ukrainske internet-vydannia*, [Online]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/09/21/665314/> (accessed 09 November 2020)
7. Sardak, S.E. Sytnik, A.I. (2018). The impact of offshore zones on the state economy (on the example of Ukraine) // *Naukovo-praktychnyj zhurnal "Infrastruktura rynku"*. Vol. 25. PP. 52-57.
8. Markevych, K. (2019). Who invests in Ukraine and how? // *Centr Razumkova: providnyj nederzhavnyj analitychnyj centr Ukrainy*. [Online]. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaak-investuie-v-ukrainu> (accessed 10 November 2020)
9. The official site of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine // *Statistics of the Ministry of Economic Development,*

Trade and Agriculture of Ukraine. [Online]. URL:
<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=05376d6c-3772-4027-ac6f-73e33e2905a8&title=DoingBusiness2019> (accessed 10 November 2020)

10. Ekonomichna pravda (2020). Doing Business-2020. Due to which Ukraine rose to 64th in the ranking // Ekonomichna pravda: ukrainske internet – vydannia. [Online]. URL:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/> (accessed 10 November 2020)